

на увазі дещо цілком позбавлене сенсу, така матерія – ніщо, вона не існує.

Сартр слушно називає Гуссерлевий епістемологічний поворот заміною традиційного суб'єкт-об'єктного дуалізму на новий, який ставить в суперечливий стосунок скінченну актуальну даність і її нескінченний горизонт потенційностей [9, р. 13]. Тут ця нова опозиція лише формулюється більш конкретно – як дуалізм ідеального інтенційного предмета й матеріального ґрунту його явищ.

Список використаних джерел

1. Богачов А.Л. Досвід і сенс. Монографія. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 336 с. 2. Гайденко П.П. Проблема інтенціональності у Гуссерля і екзистенціалістська категорія трансценденції // Современный экзистенциализм. – М.: "Мысль", 1966. – С. 77-107 [Електронне джерело]. URL: http://psylib.ukrweb.net/books/_gaidp01.htm (дата звернення: 07.10.2015). 3. Кебуладзе В.І. Феноменологія досвіду / Відп. ред. Анатолій Лой. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 280 с. 4. Husserl E. Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge / Hrsg. und eingel. v. Prof. Dr. S.

Strasser. – 2. Auflage. – Photomechaniker Nachdruck. – Den Haag: Martinus Nijhoff, 1973. – 249 S. 5. Husserl E. Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Erstes Buch: Allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie. / Neu hrsg. v. K. Schuhmann. – Text der 1.-3. Auflage. – Den Haag: Martinus Nijhoff, 1976. – (Husserliana, Bd. III/1). 6. Husserl E. Logische Untersuchungen. Band 2: Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis. I. Teil. – 2. umgearb. Aufl. – Halle: Niemeyer, 1913. – 508 S. 7. Merleau-Ponty M. La Phénoménologie de la Perception. – Paris: Gallimard, 1945. – 531 p. 8. Peirce C. Logic and Semiotic: The Theory of Signs // Philosophical Writings of Peirce / Sel., ed., introd. by J. Buchler. – NY: Dover Publications, Inc., 2014. – Pp. 98-120. 9. Sartre J.-P. L'Être et le Néant. Essai d'ontologie phénoménologique. – Paris: Gallimard, 1943. – 687 p. 10. Sartre J.-P. Une idée fondamentale de la phénoménologie de Husserl: l'intentionnalité // Sartre J.-P. Situation I. Essais Critiques. – Paris: Gallimard, 1947. – Pp. 29-33. 11. Williford K. Husserl's Hyletic Data and Phenomenal Consciousness. – March 15, 2013 [Електронне джерело]. https://profesorvargasguillen.files.wordpress.com/2013/04/husserl_s-hyletic-data-and-phenomenal-consciousness-2013.pdf (дата звернення: 07.10.2015).

Надійшла до редколегії 12.10.15

А. И. Вахтель, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ГУССЕРЛЕВСКАЯ КОНЦЕПЦИЯ ИНТЕНЦИОНАЛЬНОСТИ И ТРАНСЦЕНДЕНТНЫЙ МИР

Целью этой статьи является исследование отношения между интенциональным объектом и объектом как трансценденцией. Автор стремится показать, что, невзирая на большую теоретическую значимость гуссерлевского анализа интенциональной предметности, некоторые существенные аспекты сознательного опыта остаются в нем без внимания. Вместе с тем, претендуя на решение традиционного философского субъект-объектного дуализма при помощи теории интенциональности, Гуссерль подменяет этот дуализм новым. Статья состоит из четырех частей. В первой части статьи автор эксплицирует гуссерлевскую критику эпистемологической теории знаков, из которой вырастает один из наиболее проблематичных тезисов феноменологии Гуссерля. Во второй части автор исследует отношение между интенциональным коррелятом сознания и трансцендентной реальностью в гуссерлевской философии и показывает ее концептуальную неполноту. Третья часть посвящена анализу проблемы трансценденции в контексте гуссерлевской доктрины intersubjectивности. В последней части автор подводит итоги исследования.

Ключевые слова: интенциональность, трансценденция, гюле, чувственные данные, нозма, субъект-объектный дуализм, intersubjectивность, поле восприятия.

A. I. Vakhtel, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

HUSSERL'S CONCEPT OF INTENTIONALITY AND TRANSCENDENT WORLD

The aim of this article is to examine the relation between intentional object and object as transcendency. The author wants to show that, notwithstanding the great theoretical importance of Husserl's analysis of intentional objectness, some essential aspects of conscious experience remain unclear, and the traditional philosophical subject-object opposition is not resolved by Husserl, but is only substituted with the new one. The essay is divided into four parts. In the first part of this article, Husserl's critics of the epistemological theory of signs is explicated, from which one of the most problematic theses of Husserlian phenomenology arises. In the second part, the author investigates the relation between the intentional correlate of consciousness and transcendent reality in Husserl's philosophy and discovers its lack of conceptual exhaustiveness. The third part is dedicated to the analysis of the problem of transcendency in the context of Husserlian intersubjective doctrine. In the last part of the article, the author sums up the results of the investigation.

Keywords: intentionality, transcendency, hyle, sense data, noema, subject-object problem, intersubjectivity, perceptual field.

УДК 160+165.41

Л. Г. Комаха, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

РЕФЛЕКСІЯ В ЛОГІЦІ ОБҐРУНТУВАННЯ ДОСТОВІРНОГО ЗНАННЯ: ВІД МЕТОДУ ДО АРГУМЕНТУ

В статті досліджується проблема рефлексії в якості передумови достовірного знання. Показано, що кожна концепція, яка в своїх аргументах покладає безпосередню даність тієї чи іншої форми знання (усвідомлення) самої себе, є рефлексивною. Обґрунтування аргументів "за" і "проти" рефлексивної "теорії суб'єктивності" розкриває логіку мислення суб'єкта, спрямовану на пізнання "Я" і об'єктивного світу.

Ключові слова: рефлексія, аргумент, пізнання, суб'єкт, достовірність, самосвідомість, перцепція.

Вступ. Проблема пізнання містить багато різних аспектів, зокрема рефлексію – спосіб самопізнання суб'єкта. Для філософського мислення рефлексія, як правило, нерозривно пов'язана із суб'єктно-об'єктивним відношенням, що має витоків в картезіанстві. Критика картезіанської парадигми обернулася проти розрізнення суб'єкта і об'єкта пізнання і не торкнулася моменту безпосередньої єдності, яка визначається рефлексією, між тим, хто пізнає, і тим, що пізнається. Децентрація і елі-

мінація суб'єкта ("смерть суб'єкта") не знала труднощів розуміння процесу самопізнання. Аналіз реальних процесів аргументації показує, що доказову базу завжди вибудовує конкретний суб'єкт, і розрахована вона частіше всього на певну спільноту та конкретних індивідів.

Постановка проблеми. В процесі пізнання суб'єкт, прагнучи досягнути істини, повинен враховувати не лише "об'єктивні" фактори, тобто доказовість міркувань згідно критеріям логіки і філософії, але і наводити пере-

конливі аргументи для опонента або слухача. Це означає, що той, хто аргументує, повинен враховувати суб'єктивні фактори, тобто рівень ментально-інтелектуальних особливостей опонента. Так, чіткий доказ "апріорності" чи "апостеріорності" знання для людини, яка не знає основ класичної філософії, може бути зовсім непереконаливим, і вона його, не задумуючись, спростує. Причому, в дискусіях "заради перемоги" суб'єктивні факти часто одержують вирішальне значення. В такій ситуації виникає потреба виявити передумови, при яких суб'єкт (його свідомість і мислення) в процесі пізнання постає критерієм достовірного знання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема рефлексії як умови достовірного знання розроблена представниками класичної метафізики і філософії (Р. Декарт, Д. Юм, І. Кант, Г. Гегель та ін.), а також їх послідовниками в неокласичний період. В сучасний період проблема рефлексії в теорії пізнання знайшла плідне вирішення в ряду вітчизняних філософів – В.І. Шинкарука, М.О. Булатова, О.І. Хоми, Л.О. Шашкової, Т.М. Рябушкіної та ін. Однак залишається не достатньо висвітленим місце рефлексії в логіці наукового пізнання.

Мета статті полягає у аналізі концепту рефлексії в якості аргументу в обґрунтуванні ролі і значимості "Я" в теорії суб'єктивності, яка претендує на остаточний доказ достовірного знання.

Виклад основного матеріалу. Передумовою достовірного знання є рефлексія. Рефлексивність того чи іншого положення зовсім не означає присутності в ній "Я", котре було б надане самому собі в акті рефлексії. Будь-яка концепція, аргумент, які покладають безпосередню даність тієї чи іншої форми знання (усвідомлення) самого себе, є рефлексивними. Як метод самопізнання рефлексія стверджується в класичній (картезіанській) традиції філософування. Cogito Р. Декарта, виступаючи безпосереднім знанням, інтуїцією, є одночасно самосвідомістю, яка себе засвідчує, тобто є результатом рефлексії. Безпосереднє, достовірне споглядання, або інтуїція є началом пізнання. Якщо знайти хоча б один пункт, який володіє безпосередньою достовірністю, то, виходячи з нього, за допомогою дедукції можна вибудувати систему достовірного знання. Достовірність дискурсивного знання зводиться до достовірності не дискурсивного "схоплювання". Отже, Р. Декарт спирається на установку (передумову) про існування безпосереднього знання, яке володіє "абсолютною достовірністю". Ним можна вважати те знання, яке осмислене в результаті сумніву. "Об'єктивне знання, в якому я сумнівався, – писав філософ, – повинно бути відновлене, в результаті чого воно буде характеризуватися систематичним зв'язком і достовірністю" [4, с. 20].

Заслугою Р. Декарта є те, що він пов'язує суб'єктивність із самосвідомістю. "Я" не в змозі помислити щонебудь, якщо до цього не відчувало себе існуючим в акті мислення. Самосвідомість, ця абсолютна достовірність "Я" індивіда, для нього виступала як умова, без якої взагалі нічого не було б. Але головне, що самосвідомість пов'язана із рефлексією, яка, по суті, має характер безпосереднього знання. Саме цей характер і визначає її в якості аргументу для доказу достовірності знання. Як показує Р. Шефер, аналізуючи рефлексивне свідчення в істинності самосвідомості, у Р. Декарта "чим більш безпосередньо щось доступне суб'єкту, тим воно більш ясніше і чіткіше" [6, с. 30]. Для видатного французького філософа істина не є результатом того чи іншого відношення, наприклад, відповідності знання і дійсності, оскільки саме відношення, для того щоб воно було верифіковане, повинно бути істинним, тобто очевидним.

Декартівська рефлексія характеризується як філософський метод, але це метод особливий, не дискурсивний метод. Такі прості протилежності, як річ "мисляча" і "протяжна", розум і тіло, які повинна пов'язувати і приводити до істини рефлексія, являють собою з необхідністю безпосереднє, знайдене, наявне. Так само і метод, котрим як аргументом розпоряджається картезіанський, спінозівський і лейбніцівський розум, є безпосереднім, "природним", тому відмінності і зв'язки також можуть бути розглянуті лише як безпосередні, в силу чого вони є "не методичними установками, а встановленими даними, які завдяки методу можуть мислитися" [4, с. 27].

Отже, рефлексія в картезіанстві як метод пізнання суб'єктом самого себе має характер безпосереднього знання. Але спосіб пізнання суб'єктом самого себе відрізняється від способу пізнання світу. Але, прагнучи до достовірного знання стосовно світу, Р. Декарт спосіб самопізнання – рефлексію – застосовує і до нього. Отже, і на все пізнання. Все, що не є "Я", включаючи Бога, філософ хоче пізнати тим же методом, що і свідомість. Критерієм істини тут виступає ясність і чіткість, що досягається безпосередньою присутністю об'єкта. Ясна і чітка ідея Бога в нас – це все рівно, що присутність Бога в нас. "Ідея Бога у вищій мірі ясна і чітка: адже в ній міститься все, що я сприймаю ясно і чітко і вважаю реальним та істинним, все, що несе в собі певну досконалість" [2, с. 39], – писав Р. Декарт. Для нього доказати існування Бога означає висунути в якості аргументу "ідею Бога" і показати, в чому полягає її ясність і чіткість.

Метод рефлексії як аргумент застосовується Р. Декартом не тільки в пізнанні Бога, але і в пізнанні інших речей. Зокрема вказується, що ідея тієї чи іншої речі буде відповідати критерію істини – ясності і чіткості – лише у випадку, якщо має місце наявність речі в свідомості не в якості якогось "образу", а реально. В цьому контексті прояснюється зміст тези Р. Декарта про те, що об'єктивна реальність речей може бути пізнана, виходячи з ідей цих речей. Отже, завдяки самопізнанню, прямого звернення до себе – рефлексії.

Філософія Р. Декарта вперше відкриває суб'єкта, який в результаті рефлексії пізнає як своє "Я", так і оточуючий світ, включаючи Бога. В силу чого вона стала надзвичайно впливовим інтелектуальним фактором в епоху Нового часу. В даній ситуації, осмислюючи роль "суб'єктивного фактору" в процесі пізнання, потрібно зазначити його особливість як аргументу: "Основна вимога до правильного виведення полягає в тому, що в суперечці повинен бути опонент, який погодився б вважати його правильним і, зрозуміло, не міг би дати даному висновку гідного спростування. Вважається, що будь-який аргумент в суперечці співвідноситься насамперед з людиною та її твердженнями, тому він не може мати істинності над тими, хто сперечається" [1, с. 61], – вказує Г.В. Грінченко. До декартівської рефлексії це має безпосереднє відношення, оскільки там, де філософською базою для міркування виступають певні трансцендентні ідеї та принципи, аргументація вибудовується як об'єктивна або, іншими словами, з претензією на об'єктивність.

Однак в подальшому декартівська претензія не знайшла підтримку, зокрема у Д. Юма. Для нього досліджувати "Я" означає пізнавати змісти свідомості – "перцепції", серед яких можна виокремити первісні змісти – "враження" – і похідні від них – "ідеї". Причому "всі наші прості ідеї при першому своєму прояві виходять від простих вражень, які їм відповідають і які вони адекватно представляють" [5, с. 65].

Чи можуть первісні враження бути носіями уявлень про самого себе і об'єкти світу? Негативна відповідь Д. Юма на це питання аргументується тим, що вражен-

ня існують в часі, вони постійно проходять, тоді як уявлення відрізняються тим, що зберігаються впродовж часу. Тривале існування об'єкта як цілісності вимагає, по меншій мірі, збереження вражень "в пам'яті", а складові (елементи) пам'яті є вже похідні від змісту свідомості. "З цього враження розум знімає копію, котра залишається і по припиненні вражень, і яку ми називаємо ідеєю" [5, с. 65], – писав філософ. Звідси можна зробити висновок, що зв'язок, який забезпечує існування об'єктів як цілісностей та існування єдиного "Я", є зв'язок ідей первісних вражень, а не їх самих.

Отже, проблематичність теорії рефлексії як аргументу в пізнанні стали для Д. Юма підставою для розробки власної теорії. Оскільки ми безпосередньо сприймаємо змісти свідомості – "перцепції", і дослідження світу засновується на дослідженні перцепцій, критика Д. Юмом безпосередньої даності є критика її "зсереди-ни". Вона виходить з її абсолютизації і спростовує її через доведення до абсурду. Перебуваючи в рамках рефлексивного мислення, Д. Юм стверджує, що первісні враження виникають в часовій (темпоральній) послідовності. Тобто час є реальною характеристикою свідомості. Переконавшись в тому, що постійність в часі можлива лише у формі субстанції, він поставив під сумнів і темпоральність, і субстанціональність.

В "Трактаті про людську природу" Д. Юм визнає наявність не вирішуваної суперечності в осмисленні тотожності особистості. Юмівське пояснення ментальної активності передбачає існування усталеного "Я", наявність якого Д. Юм заперечує. Джерело проблемності Д. Юма полягає і в тому, що асоціація ідей, яку передбачає його звіт про ідентичність душі, повинна бути асоціацією вторинних ідей (ідей, одержаних шляхом рефлексії), а така асоціація здійснюється за допомогою нових ідей, що приводить до неможливості поєднати всі без виключення перцепції. Однак при цьому роль рефлексії в концепції Д. Юма залишається до кінця не розкритою. Зокрема не показано, що саме час і субстанція – рефлексивні структури, які знаходяться між собою у відносинах "взаємної обумовленості і взаємної суперечності, і визначають собою знамениту суперечність двох принципів" [4, с. 49-57]. Але в такому випадку рефлексія не виступає аргументом для визначення істинності знання у філософії Д. Юма.

Пізнання, з точки зору Д. Юма, виходить з безпосередньо даних нам вражень, походження яких невідоме, окрім того, що від нас воно не залежить. Свідчення в істинності ідеї полягає виключно в знаходженні враження, яке йому відповідає. Щоб співвіднесення ідей здійснювалося без виходу за рамки безпосередньої даності. Д. Юм шукає такі способи взаємозв'язку ідей, які безпосередньо дані з самою появою вражень всередині однієї і тієї ж свідомості. Відповідними цій умові для Д. Юма постають "зв'язки по ступеню схожості і відмінності в кількісному і якісному відношеннях, а також по положенню в просторі і часі" [5, с. 169]. Достовірність суджень, предметом яких слугують вказані відношення, аргументується тим, що відношення, яке в них стверджується, вже безпосередньо дане в самому предметі і лише вилучається з нього. Отже, у Д. Юма достовірне знання є аналітичне знання, котре виступає у нього як апеляція до безпосередньої даності; тим самим пізнання передбачає можливість перевіряти "дані", а не приймати їх в якості таких, що не викликають сумніву. Існування речі не є аргументом, який може бути застосований для доказу, а лише переконанням, даним безпосередньо разом з враженням, що невіддільне від нього. Думка про зовнішнє існування як про щось специфічно відмінне від наших сприйнятів є безглуздою [5, с. 298].

Необхідність враховувати "світ суб'єкта", на який спрямована аргументація, показує, що Д. Юм, звівши світ до безпосередньої даності, відмовив картезіанській рефлексивності, яка, стверджуючи безпосередню даність суб'єкта самому собі, не може бути аргументом ні в пізнанні суб'єктивності, ні в пізнанні об'єктивності. Спроба здобути знову "об'єктивний світ" можлива була тільки шляхом обмеження прав рефлексії. Але в такому випадку постає питання: яким буде процес аргументації, якщо позбавити його повноти рефлексивного досвіду?

Відповідь на це питання можна спробувати знайти у міркуваннях І. Канта. В ряді досліджень по філософії І. Канта зазначається, що він по суті використовує метод рефлексії. В "Критиці чистого розуму" дослідження суб'єктивних здатностей пізнання ("суб'єктивний фактор") здійснюється шляхом рефлексії як прямого спостереження за діяльністю свідомості. Безпосереднє відношення до предметів пізнання одержує в наглядному сприйнятті, тому саме з нього повинен початися рефлексивний розгляд, який одночасно повинен стати аргументом в аналізі даних предметів (реальності).

Пройшовши в своєму дослідженні суб'єктивних умов досвіду шлях рефлексії, І. Кант відкриває її принципову проблематичність. Самосвідомість, щоб бути основою пізнання, повинна бути результатом самодіяльності, спонтанності, тобто бути безпосередньою. Але саме в силу необхідності покласти її у всякому уявленні, самосвідомість зводиться до одного тільки подання "Я мислю". На початку і в кінці кантівського дослідження свідомості ми знаходимо такі її, одержані шляхом рефлексії, характеристики, як темпоральність і єдність. Виявлені як властиві вслякому досвіду, незалежні від його змісту, ці характеристики покладаються в якості фундаментальних характеристик свідомості, а потім стають характеристиками самого суб'єкта, оскільки саме він є умовою можливості так зрозумілої свідомості. При цьому первісно покладається безпосередньо (рефлексивно) знайдена єдність свідомості (як і у Д. Юма). В підсумку вона виявляє свій формальний характер, тобто субстанціональність, варіацією якої в даному випадку виступає єдність і самототожність свідомості на основі подання "Я мислю". Таким постає "коло" рефлексії, яка виявляє лише те, що їй наперед задано. Характеристики темпоральності і цілісності, що інтуїтивно приписуються свідомості, переносяться на самого суб'єкта пізнання у вигляді відповідних пізнавальних здібностей: чуттєвості. Її формою виступає час і уявлення – спонтанності, котрі виробляють подання "Я мислю" [4, с. 67-68].

Рефлексивна модель присутня і в кантівському аргументі, відповідно до якого пізнання стверджує саме себе (самопізнання) як явище. Суб'єкт подає себе, оскільки сам аффікує внутрішнє почуття. "Душа споглядає себе не так, як вона подавала б себе безпосередньо самодіяльно, а відповідно тому, як вона підлягає впливу зсередины, отже, не так, як вона є, а так, як вона являє себе" [3, с. 150]. Зазначимо, що в даному контексті проблема можливості суб'єкта бути об'єктом для самого себе є ключем до теорії суб'єктивності. Просте постулювання здатності суб'єкта впливати на самого себе являє собою не що інше, як уступки рефлексивному розумінню самопізнання як самозвернення. Це означає, що І. Кант не мислить пізнання "Я" як такого іншим, відмінним від звернення до безпосередньо даного знання про "Я". Тобто він залишається в полоні рефлексивного розуміння самопізнання.

Міркуючи про винайдену ним "трансцендентальну дедукцію", І. Кант притримується передумови про безпосереднє знання "Я"; при відмові від неї в пов'язаній з нею аргументації утворилася ланка, якої первісно не

було. Лише на основі передумови про доступність "Я" для прямого споглядання можна стверджувати тотожність первісної єдності свідомості та об'єктивної єдності свідомості. Оскільки ця тотожність слугує найважливішою ланкою трансцендентальної дедукції категорій, то можна сказати, що кантівське дослідження суб'єктивності в цілому залежне від цієї передумови. Незважаючи на те, що І. Кант орієнтується на пояснення предметів як претендуючих на незалежне від свідомості існування, в його дослідженні залишається прихована передумова про те, що можна "безпосередньо звернутися до самого себе – передумова достовірності рефлексії" [4, с. 80]. Отже, її здатності аргументувати достовірність знання.

В такій ситуації, якщо "Я" постає єдиним предметом нечуттєвого споглядання, якщо тільки "Я" може пізнаватися безпосередньо як таке, а все інше – тільки як явище, то все, що усвідомлюється, здобуває достовірність лише остільки, оскільки має відношення і до "Я". Тільки ті зв'язки уявлень, завдяки яким вони відносяться до однієї тотожної свідомості, приймаються до уваги як достовірні. Категорії суб'єктивності не можуть "схопити" власний принцип єдності предмета, який відрізняє його від інших предметів. Претензія предмета на незалежне від нас існування залишається лише претензією. В результаті "не осмислюється власний принцип єдності конкретного предмета, який відрізняє його від інших предметів, постає не поясненою претензія предмета на незалежне від нас існування" [4, с. 80]. Отже, думка про

врахування рефлексії робить неможливим пояснення об'єктивного значення наших суб'єктивних понять.

Висновки. Таким чином, в класичній метафізиці і філософії розроблена концепція рефлексії, теорія якої претендує на доказ достовірного знання. Осмислення аргументів "за" і "проти" показує, як об'єкт, пізнає світ і самого себе. В картезіанстві суб'єктивність пов'язується із самосвідомістю. В юмівській філософії достовірне знання є аналітичне знання. В подальшому І. Кант демонструє недовірність саморефлексії: суб'єкт пізнання, як він є, не пізнається, якщо мислити його самосвідомість в якості безпосередньо даної. Але визнаючи можливість саморефлексії, на основі якої відбувається пізнання самого себе як феномена, мислитель залишається в рамках рефлексивного філософування і відповідної йому аргументації.

Список використаних джерел

1. Гриненко Г.В. Аргументация и коммуникация / Г.В. Гриненко // Мысль и искусство аргументации. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – С. 58-89.
2. Декарт Р. Размышления о первой философии / Р. Декарт // Сочинения: В 2 т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1994. – С. 2-72.
3. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант // Соч.: В 6 т. – Т. 3. – М.: Мысль, 1964. – 799 с.
4. Рябушкина Т.М. Познание и рефлексия / Т.М. Рябушкина. – М.: "Канон+" РООИ "Реабилитация", 2014. – 352 с.
5. Юм Д. Трактат о человеческой природе / Д. Юм // Сочинения: В 2 т. – Т. 1. – М.: Мысль, 1966. – С. 379-390.
6. Schäfer R. Wahrheit aus der Evidenz des Ich bei Descartes / R. Schäfer // Perspektiven der philosophie. Neues Jahrbuch. – Amsterdam-N.Y., 2007. – S. 19-50.

Надійшла до редколегії 28.10.15

Л. Г. Комаха, канд. филос. наук

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

РЕФЛЕКСИЯ В ЛОГИКЕ ОБОСНОВАНИЯ ДОСТОВЕРНОГО ЗНАНИЯ: ОТ МЕТОДА К АРГУМЕНТУ

В статье исследуется проблема рефлексии в качестве предпосылки истинного знания. Показано, что каждая концепция, которая в своих аргументах утверждает непосредственную данность той или иной формы знания (осознания) самой себя, является рефлексивной. Обоснование аргументов "за" и "против" рефлексивной теории субъективности раскрывает логику мышления субъекта, направленной на познание "Я" и объективного мира.

Ключевые слова: рефлексия, аргумент, познание, субъект, достоверность, самосознание, перцепция.

L. G. Komaha, PhD, Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

REFLECTION IN THE LOGIC OF JUSTIFICATION OF RELIABLE KNOWLEDGE: FROM METHOD TO ARGUMENT

In the article the problem of reflection as a prerequisite of reliable knowledge is considered. It is shown, that every concept that argues some form of knowledge (awareness) as directly granted itself, is reflexive. Justification of arguments "for" and "against" reflective "theory of subjectivity" reveals the logic of thinking of a subject, aimed at knowledge of "I" and the objective world.

Keywords: reflection, argument, knowledge, subject, authenticity, identity, perception.

УДК 141.319.8

М. П. Коцюба, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЕТИКО-АНТРОПОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ: ДОСВІД ЕМАНЮЕЛЯ ЛЕВІНАСА

У статті здійснюється спроба прояснення концепту Інший, що є ключовим для розуміння сутності етико-антропологічної ситуації. Наводяться ключові настанови етичної феноменології Е. Левінаса та проводиться їх філософсько-антропологічне прояснення.

Ключові слова: Інший, інакшість, Обличчя, близькість, етика, метафізика, сенс.

Усі сучасні дискурси так чи інакше враховують "присутність" Іншого, або Чужого, що кардинальним чином впливає на їхні аргументативні практики. Тема досвідчення Іншого – це демаркаційна лінія між класичною і сучасною філософією. Залучення цього поняття призвело до ряду революційних змін, які пов'язані з критикою поняття "суб'єкт" – його авторитарністю та здатністю до нищення будь-якого розрізнення та унікальності. Концепт Іншого стає фундаментальним і конститутивним в сучасних спробах деконструкції "суб'єкта". Фено-

мени інтерсуб'єктивності та комунікації стають центральними в таких дослідженнях. За такого контексту актуальними видаються питання: якою має бути філософія, щоб у ній знайшлося місце для Іншого? Який Інший можливий в рямцях такої філософії?

Досвід Іншого підтверджується (і унаочнюється) емпірією як "вже присутність", що більш-менш "задовольняє" свідомість. Але процес конституювання Іншого у повноті його інакшості проблематизується лише в межах теоретичних розмислів. Дескрипція очевидностей,